

Hovedteksten i denne bog er skrevet af Lukian (ca. 120-180 e.Kr.). Lukian er på sin vis selv en Anacharsis: Han er født i Samosata ved Eufrat, i Romerrigets yderkant, og har selv måttet læse sig til den græske kultur og det klassiske græske sprog, som han lærte at beherske til fuldkommenhed. I dialogen *Anacharsis* forener han den veletablerede historie om barbaren Anacharsis og hans besøg hos Solon med en veloplagt rundvisning i et delvis fiktivt, demokratisk Athen i de gode gamle dage. Lukians dialog er en fremragende introduktion til faget oldtidskundskab, og med Solon som den engagerede lærer er læseren i de bedste hænder.

Anacharsis

Anacharsis

En antik Rousseau
og hans samfundskritik

OPUSCULA GRAECOLATINA
VOL. 36

Indledning, oversættelse og kommentar
ved

Ole Balslev og Chr. Gorm Tortzen

MUSEUM TUSCULANUMS FORLAG
KØBENHAVNS UNIVERSITET
2005

Anacharsis – en antik Rousseau og hans samfundskritik
© 2005, Museum Tusulanums Forlag, Ole Balslev
og Chr. Gorm Tortzen
Forlagsredaktion: Pernille Flensted-Jensen
Omslag: Pernille Sys Hansen
Omslagsillustration: Ivar Gjørup
Layout og sats: Ole Klirgaard
Sat med Aldus
Trykt hos Narayana Press, Gylling
ISBN 87 635 0334 4

Udgives som vol. 36 i serien
Opuscula Graecolatina
Serieredaktion: Ivan Boserup
ISSN 0107 8089

Udgivet med støtte fra
E. Lerager Larsens Fond

Museum Tusulanums Forlag
Njalsgade 94
DK-2300 København S
www.mtp.dk

Indhold

Forord	7
Indledning	9
Paideia	9
Kynikerne	10
Anacharsis i den græske litteratur	13
Lukian: <i>Anacharsis</i>	17
Anacharsis i den græske litteratur	49
Herodot	51
Anacharsisbrevene	53
Diodorus Siculus	62
Plutarchs Solonbiografi	63
Dion Chrysostomos	64
Diogenes Laërtius	65
Anacharsis i senere europæisk litteratur	69
Jacques Barthélémy	71
Jean-Jacques Rousseau	75
Denis de Rougemont	77
Kort over Athen	78
Bibliografi	80

~~Kyniske bevægelses struktur. Mens de gamle havde levet og talt i troen på, at mennesket først bliver menneske ved at leve i overensstemmelse med naturen, blev det i løbet af 200-tallet f.Kr. mere almindeligt kun at skrive om det. I filosofihistorien var det i begyndelsen af 1900-tallet populært at tale om en særlig kynisk genre, *diatriben*, der skulle have dannet skole for så forskellige forfattere som Paulus og Seneca. Nu er man mere forsigtig med genrebegrebet, men der er almindelig enighed om, at kynikerne valgte en ikke-teoretisk, personlig stil, når de prøvede at få deres samtidige i tale. Samtalen og foredraget blev overført til skrift i form af taler og breve. Det meste af dette er gået tabt, men som tekststørne i denne bog skal vise, kan kynikerne stadig tale til os.~~

~~Diogenes optrådte ofte selv i den Kynisk inspirerede litteratur, og det var her, at anekdoterne om ham opstod. Han citeres fx ofte for at have sagt, at han ville „forfalske mønterne“, og der opstod efterhånden en længere historie om, at hans far egentlig var møntmester i Sinope, og at sønnen havde forgrebet sig på byens penge. Det er det rene vrøvl. Udtrykket skal naturligvis forstås overført og betyder snarere „at ompræge mønterne“, dvs. at ændre samfundets gængse værdiopfattelse i retning af Diogenes' tilbage-til-naturen-tanker. Kynikerne havde dog også brug for andre forbilleder, helst nogle der opfyldte Diogenes' tese om, at alle mennesker af naturen er lige. Til dette formål opfandt Diogenes ordet *kosmopolit* eller „verdensborger“, og han mente, at kun smålige normer havde opdelt menneskene i grækere og barbarer – eller *vi* og *de*, som vi ville sige. Sådan et „ægte“ menneske fandt kynikerne i barbaren Anacharsis fra Skythien. Som det tydeligt vil fremgå, skal „barbar“ her forstås i sin oprindelige græske betydning: „en ikke-græker, der taler og opfører sig som en ikke-græker“. Anacharsis var efter kynikernes mening alt andet end „barbarisk“ i den moderne forstand.~~

Anacharsis i den græske litteratur

Herodots *Anacharsis*

Om Anacharsis har levet i virkeligheden, er uvist og i denne forbindelse ligegyldigt; han lever – som vi skal se – i den europæiske litteratur fra antikkens første prosaforfatter til den franske revolution og i forklædning til i dag.

Herodot, der levede i 400-tallet f.Kr., giver i 4. bog af sin *Historie* en længere beskrivelse af det sydlige Rusland, som han kalder Skythien. Her optræder Anacharsis for første gang i den græske litteratur og beskrives som en videbegærlig kongesøn, der tager til Grækenland for at lære græsk kultur at kende, og som bliver dræbt af sin familie, da han forsøger at overføre de nye skikke til sit eget samfund, dvs. nomaderne på de sydrussiske stepper.

Anacharsis beskrives som den intelligente barbar, der suger græsk livsstil til sig – ikke just en kynisk indstilling. Man lægger endvidere mærke til, at Herodot, der selv har rejst i Skythien, ikke kunne få nærmere besked om ham hos skytherne selv. De påstod ligefrem, at han aldrig havde eksisteret!

Hos Platon optræder Anacharsis en enkelt gang, men kun i rollen som opfinder af forskellige kulturgoder,² såsom hjulet og ankeret. Ingen af disse svarer til den kyniske tilbage-til-naturen tankegang.

Den kyniske *Anacharsis*

Det er formentlig i slutningen af 300-tallet f.Kr., at Anacharsis gennemgår den store forvandling til kynisk apostel. Der havde længe været en forestilling om, at der „i gamle dage“ havde levet syv vise mænd – denne myte er urgammel og optræder allerede i det babyloniske Gilgamesh-digt. Blandt de græske forfattere herskede der ikke enighed om, hvem de var (der

²Platon: *Staten* 10. bog 600a.

nævnes i alt 16-17 kandidater), men Solon fra Athen var altid med. Anacharsis-sagnet må på et tidspunkt, formentlig efter Herodot, være blevet udvidet med en beretning om et besøg hos Solon, der er blevet kombineret med tilsvarende materiale om de syv vises besøg hos kong Kroisos i Sardes. (Se Herodots fortælling om Solons og Kroisos' møde 1. bog kap. 29). Anacharsis er så at sige blevet associeret medlem af de syv vises klub, og historikeren Eforos (300-tallet f.Kr.) lader ham endog indtræde i stedet for den vise Myson.

Det ældste længere vidnesbyrd om den nye, kyniske Anacharsis er ti små breve, som går for at være skrevet af Anacharsis og afsendt til en række personer, som han formodes at have været i kontakt med. Brevene er skrevet i 200-tallet f.Kr. af en eller flere kynikere – i hvert fald gengiver de kyniske synspunkter. De ni breve er overleveret samlet, mens det tiende findes i Diogenes Laërtius' Anacharsis-biografi fra 200-tallet e.Kr., men givetvis er langt ældre, måske det ældste brev. Se nærmere side 53 og side 67.

De øvrige tekster, hvori Anacharsis optræder, er skrevet i romersk kejsertid, men forfatterne må have haft Anacharsis-litteratur til rådighed, som nu er gået tabt. Hvordan denne litteratur har set ud, og hvem der i givet fald har skrevet den, ved vi ikke.

Lukians *Anacharsis*

Lukian fra Samosata (ca. 120-180 e.Kr.) er på sin vis selv en Anacharsis. Han er født i en afkrog af Romerriget og havde aramæisk eller en form for „pidgin-græsk“ som modersmål. Efter en fiasko som lærling i sin morbrors stenhuggeri studerede han i mange år i forskellige græske byer først klassisk græsk og retorik, senere filosofi. De mest berømte af hans over 80 værker er dialogerne. Formen hentede han hos Platon og Menippos, sproget bl.a. hos komedieforfatteren Aristofanes.

Kendest blandt dialogerne er *Gudesamtalerne*, hvor han dræbende morsomt udleverer den græske mytologis personer. Det negative er karakteristisk for Lukian, både i hans syn på religion og på filosofi, særligt den kyniske. Det er næppe heller tilfældigt, at hovedpersonens kyniske træk i *Anacharsis* er blegnet, så at han mest ligner Herodots nysgerrige barbar.

Man kan give mange forklaringer på, at Lukian har skrevet denne dialog. Disse tre er nok de vigtigste:

For det første er Lukian begejstret for det Athen, han kender fra den klassiske litteratur, som på hans tid var omkring 600 år gammel. Hans glæde ved stoffet er særlig tydelig i de replikker, hvor Solon optræder som en slags oldtidskundskabslærer for den interesserede barbar. Det er imidlertid et noget anakronistisk billede af Athen, vi får: Solon viser en by frem med bygninger og institutioner, der først fandtes længe efter hans tid. Det er snarere et idealiseret billede af Perikles' Athen i midten af 400-tallet, vi får at se.

For det andet kan Lukian ved at vise, at sporten *kan* benyttes som et middel i den demokratiske opdragelse, diskret tage afstand fra sin samtids upolitiske, professionelle sport ved De Olympiske Lege og i arenaen. Men lige så lidt som hos de andre forfattere i den autoritære romerske stat skal man forvente en egentlig kritik af samfundets indretning.

For det tredje giver dialogformen forfatteren en mulighed for at være to personer: Den sværmeriske tilhænger af det athenske demokrati og dets værdier og en skarpsindig kritiker af dets idealer – en rolle der har passet Lukian glimrende.

Hvorfor *Anacharsis*?

Der kan ikke gives et endegyldigt svar på, hvorfor netop skytheren Anacharsis fik sin plads i græsk litteratur. En af grunden er formentlig en tendens hos oldtidens forfattere til at idealisere folkeslag fra det udforskede nord. De kendteste eksempler er hyperboreerne (folket nord for nordenvinden) hos

Herodot og romeren Tacitus' beskrivelse af de tyske stammer i *Germania*.

En anden grund er nok det komiske potentiale, der er i den fremmedes undren over dagligdags ting i en kultur, som man selv kender så godt. Det er Lukians dialog er godt eksempel på.

LUKIAN

ANACHARSIS

1 Hvorfor bærer de unge sig dog sådan ad her hos jer, Solon? Nogle af dem griber fat om hinanden og spænder ben, andre er ved at kvæle hinanden og vride hinandens lemmer af led, mens de vælter rundt og tumler sig i mudderet ligesom svin.

I begyndelsen, lige da de havde klædt sig af, smurte de sig med olie og skiftedes nok så fredeligt til at gnide hinanden ind – det så jeg jo selv – men nu bagefter ved jeg ikke, hvad der går af dem. De står foroverbøjede og skubber til hinanden og stanger med panden ligesom væddere.

Se nu bare ham derhenne! Han har løftet den anden op ved lårene og væltet ham omkuld, og nu kaster han sig over ham og lader ham ikke komme op igen, men maser ham længere ned i mudderet; og nu til sidst har han snoet sine ben om manden på ham og presset sin albue mod hans strube og er lige ved at kværke den arme stakkel, som på sin side klapper den anden på skulderen, velsagtens for at tigge om ikke at blive kvalt helt.

Selvom de er smurt ind i olie, er de ligeglade med at blive svinet til. De ødelægger ligefrem olien ved at dække sig med snavs, og sådan som de driver af sved, får de i det mindste mig til at le, når de smutter ud af hænderne på hinanden ligesom ål. Og så er der nogle andre, som gør det samme ude i gården under åben himmel; men de står ikke i mudder. De har fyldt alt det sand dér ned i udgravningen, og så står de midt i det og strør det på hinanden og overdækker sig selv frivilligt med støvet ligesom kamphaner. Det er nok for at det skal være vanskeligere for dem at glide ud af hinandens greb, når de brydes, kan jeg tænke. Sandet gør dem jo mindre fedtede og giver et sikrere greb, dér hvor de er tørre.

3 Der er andre, der også er dækkede af støv, men som står ret op og ned og gør udfald mod hinanden med slag og spark. Se nu bare ham dér, den stakkel! Det ser ud til, at han er ved at spytte tænderne ud, sådan som hans mund er fyldt med blod og sand. Du kan se, at han fik et kæbestød. Og embedsmanden

Indledning

Dialogen udspiller sig på sportspladsen (gymnasiet) Lykeion lidt uden for Athen (se kortet side 78). Lukian har i Anacharsis hentet meget fra sine klassiske forbilleder: dialogformen fra Platon, demokratioptattelsen fra Perikles' Gravtale hos Thukydid og beskrivelsen af forholdet mellem borger og stat fra Aristoteles – for blot at nævne tre tydelige eksempler.

Læseren skal forestille sig, at Solon, den berømte athenske lovgiver og statsleder har taget den tilrejsende barbar Anacharsis med på en spadseretur til Lykeion lidt uden for byen. Som nævnt er billedet af Athen alt andet end historisk, men afspejler den romerske kejsertids romantiske forestilling om byen "i gamle dage".

dér skiller dem ikke engang ad og afbryder kampen – jeg går ud fra, at han er en af de ledende embedsmænd, da han jo er klædt i purpur – nej, tværtimod hepper han på dem og roser ham der slog.¹

4 Og et andet sted er der andre, som gør sig vældig umage med at springe op, som om de skulle til at løbe; men alligevel bliver de på samme sted og sparker ud i luften, mens de springer op.

5 Jeg vil egentlig gerne vide, hvad det skal gøre godt for at bære sig sådan ad. For mig at se er det snarest den rene galskab, og jeg kan ikke forestille mig, at nogen let kan få mig fra den opfattelse, at de ikke er rigtig kloge, når de gør sådan.

SOLON

6 Det er da rimeligt nok, Anacharsis, at du har fået det indtryk. Det, der foregår, er jo fremmed for dig og helt forskelligt fra skik og brug i skythernes land.² Der er sikkert også meget af det, som I lærer, og mange af jeres skikke, som ville forekomme os grækere besynderlige, hvis vi kom ud for dem, som du nu gør her.

Men bare rolig, kære ven! Det er nemlig ikke galskab, det der foregår, og når de slår hinanden og vælter rundt i mudderet og strør rundt med sandet, så er det ikke for at gøre hinanden fortræd. Næh, det har et bestemt formål og rummer da også en vis portion morskab, og så giver det en ikke ringe legemlig styrke.

Jeg er sikker på, at hvis du bliver en vis tid her i Grækenland – og det tror jeg, du gør – så vil det ikke vare længe, før du selv er en af dem, der er smurt ind i muddet og støv; så sjovt og samtidig gavnligt vil du synes det er.

¹ Denne embedsmand kaldes sofronist, dvs. tilsynsførende. Der var i Athen i alt 10 sådanne sofronister, der førte tilsyn med gymnasierne.

² Den sydlige del af Rusland, det nuværende Ukraine.

ANACHARSIS

Nej, må jeg være fri, Solon! Behold I bare jeres gavnlige og morsomme skikke for jer selv! Hvis en af jer finder på at gøre noget af den slags ved mig, så skal han nok opdage, at det ikke er for ingenting, jeg går med denne her krummsabel. – Men sig mig, hvad kalder I det, der foregår? Hvad siger man, de laver?

7

SOLON

Selve stedet kalder vi et *gymnasion*, Anacharsis, og det er indviet til Apollon Lykeios.³ Det er hans statue, du ser dér. Han læner sig op ad pillen med buen i venstre hånd og højre arm bøjet tilbage over hovedet, så man kan se, at guden hviler ud efter en langvarig kraftanstrengelse.

8 Af disse idrætsøvelser kaldes den, der foregår derhenne i mudderet, brydning. Også de derhenne i sandet er i gang med brydning; men de, der står op og slår på hinanden, er i gang med en øvelse, som vi kalder *pankration*.⁴ Der findes også andre idrætsgrene som for eksempel boksning, diskoskast og spring, og vi afholder konkurrencer i dem alle. Den, der vinder, regnes for den bedste blandt deltagerne, og han får præmierne.

ANACHARSIS

9 Og hvad er det så for præmier, I bruger?

SOLON

I Olympia⁵ er det en krans af olivengrene, på Isthmen⁶ er den

³ Samtalen finder altså sted i det gymnasium, der hedder Lykeion. Det lå sydøst for Athens centrum. De to andre store gymnasier i Athen i klassisk tid var Akademiets og Kynosarges.

⁴ En kampsport, der kombinerer boksning og brydning og tillader spark.

⁵ I Olympia afholdtes De Olympiske Lege til ære for Zeus mellem midten af juli og midten af august hvert 4. år, første gang 776 f.Kr. og sidste gang (i oldtiden) 393 e.Kr.

⁶ De Isthmiske Lege til ære for Poseidon fandt sted ved Korinth på alle ulige år omkring 1. april, første gang i begyndelsen af 6. årh. f.Kr.

af pinjegrerne, i Nemea⁷ er den flettet af selleriblade, og i Delfi⁸ er det æbler fra gudens⁹ hellige træer. Her hos os ved panathenæerfesten¹⁰ er det olie fra gudindens¹¹ hellige træer. – Hvorfor ler du, Anacharsis? Synes du måske, at det er små præmier?

ANACHARSIS

Nej da, Solon, det var nogle meget flotte præmier, du dér nævnte, og de, som har skænket dem, kan sandelig rose sig af deres gavmildhed! Sportsfolkene selv vil naturligvis også overgå hinanden i indsats for at vinde så herlige præmier. Det er jo derfor, de for nogle æblers og selleriblades skyld går så meget igennem først og risikerer at blive kværket af hinanden og få brækket arme og ben – som om man ikke kunne få alle de æbler, man ville, uden besvær, eller blive bekranset med selleri eller pinjegrerne uden at få ansigtet smurt ind i mudder eller blive sparket i maven af sine modstandere.

SOLO

10 Jamen, kære ven, det er jo ikke kun gaverne i og for sig, vi ser på. De er jo bare tegn på sejren og viser, hvem der har vundet. Men det er den hæder, der følger med, der har den afgørende betydning for vinderne. For dens skyld kan de, der stræber efter berømmelsen som løn for deres anstrengelser, nok finde det i sin orden også at få et par spark. Den berømmelse opnår

⁷ De Nemeiske Lege til ære for Zeus fandt sted i Nemea på samme år som De Isthmiske Lege, men senere på året, omkring 1. august, første gang i begyndelsen af 6. årh. f.Kr.

⁸ De Pythiske Lege i Delfi til ære for Apollon fandt sted sidst i august på de lige årstal, hvor der ikke var olympiske lege. Sejrsprisen var en krans af laurbærløv, men kunne også – som her nævnt – være æbler.

⁹ Apollons.

¹⁰ Afholdtes midt i juli måned hvert år og med særlig pragt hvert 4. år, året før De Olympiske Lege.

¹¹ Athenes.

man nemlig ikke uden besvær. Nej, vil man nå den, må man først finde sig i mange ubehageligheder, før man kan vente det nyttige og behagelige resultat af sine anstrengelser.

ANACHARSIS

Det, som du kalder „det nyttige og behagelige resultat“, er altså, at alle får dem at se med sejrskranse på og kan rose dem i anledning af sejren, mens de tidligere havde vældig ondt af dem på grund af de knubs, de fik, og desuden at de selv kan føle sig lykkelige over at få æbler og selleriblade som løn for deres anstrengelser?

SOLO

Som jeg sagde før, har du stadig ikke rigtig levet dig ind i vore skikke; men inden ret længe vil du få en anden opfattelse af det, vi gør, når du kommer med til de store festspil og oplever hele den store menneskemængde, der samler sig for at se på idrættskampene, de titusinder af fyldte tilskuerspladser og det brusende bifald til deltagerne, og når du hører, at vinderen næsten regnes som en gud.

ANACHARSIS

11 Det er jo netop det, der er det pinlige, Solon, at det ikke er i en lille kreds, de får den behandling, men at der er så mange tilskuere og vidner til deres mishandling. Tilskuerne må naturligvis prise dem lykkelige, når de ser dem blive sølet til med blod eller blive kværket af deres modstandere; for det er jo den uendelige lykke, der hører med til deres sejr.

Nej, Solon, hvis én hjemme hos os skythere slår en af sine medborgere eller overfalder ham og vælter ham omkuld eller river tøjet af ham, så vil de ældre straffe ham strengt, også selvom der kun er få vidner til overfaldet, for slet ikke at tale om, hvis det sker over for så mange tilskuere, som du siger, der er på Isthmen og i Olympia.

Jeg kan nu ikke lade være med at have medlidenhed med idrætsfolkene, når jeg tænker på, hvad de må lide. Hvad angår tilskuerne – og det er jo ifølge dine ord de bedste folk alle vegne fra, der møder op til festspillene – så undrer det mig meget, at de bare lader deres nødvendige arbejde ligge og holder fri til den slags. Jeg kan stadig ikke fatte, hvad morsomt der er ved at se på, at mennesker bliver slået og ligger i slagsmål og bliver kastet til jorden og slår hinanden halvt fordærvede.

SOLOM

12 Hvis det var nu, der var olympiske lege eller festspil på Isthmen eller panathenæerfest, Anacharsis, så ville selve begivenhederne nok lære dig, at det ikke er uden grund, at vi har gjort så meget ud af disse ting. For man kan nok ikke med ord alene få dig til at føle glæden ved det, der sker dér, på samme måde som hvis du sad midt blandt tilskuerne og selv kunne se mændenes dygtighed, deres smukke legemer, deres imponerende kondition, deres fantastiske teknik, den ubetvingelige styrke, den dristighed og ærgerrighed og viljestyrke, de lægger for dagen, og deres uudslukkelige sejrsvilje. For så er jeg sikker på, at du ikke ville holde op med at juble og heppe og klappe.

ANACHARSIS

13 Ja, ved Zeus, Solon, det har du ret i, og derudover ville jeg også blive ved med at le ad det og gøre grin med det. For alt det, du dér har opregnet, deres dygtighed og kondition, deres skønhed og dristighed, alt det kan jeg se, at I lader gå til spilde uden synderlig grund. Jeres fædreland er ikke i fare, jeres land bliver ikke hæret af fjender, jeres venner og pårørende bliver ikke slæbt bort med vold.

Derfor er de så meget mere latterlige, når de er de bedste, som du siger, og så alligevel til ingen verdens nytte finder sig i alt dette. De udsætter sig jo for lidelser og ødelægger deres smukke og flotte kroppe med sandet og de blå mærker af slag

bare for at komme til at eje et æble eller en olivengren ved sejren. Det morer mig nemlig stadig at tænke på, hvad det er for nogle præmier.

Men sig mig lige, får alle deltagerne disse præmier?

SOLOM

Nej da! Det gør skam kun én ud af alle, nemlig den, der vinder kampen.

ANACHARSIS

Det vil altså sige, Solon, at alle disse mænd arbejder for en usikker og tvivlsom sejr vel vidende, at der under alle omstændigheder kun bliver én vinder, mens alle de andre stakler bliver tabere, som må tage imod slag til ingen nytte, ja nogle endda også sår.

SOLOM

14 Det ser ud til, Anacharsis, at du stadig ikke har forstået spor af den rigtige statsform. Ellers ville du ikke gøre nar af vore smukkeste skikke. Men hvis du engang skulle blive interesseret i at vide, hvordan en stat bedst kan indrettes, og hvordan dens borgere kan blive bedst, så vil du sikkert også rose både disse øvelser og den ærgerrighed, vi lægger i dem, og du vil opdage, at de også rummer noget nyttigt blandet med besværet, selvom du nu synes, at det er skønne spildte kræfter.

ANACHARSIS

Jamen Solon, når jeg er kommet til jer helt fra Skythien og har rejst den lange vej til lands og har krydset det store og stormfulde Sortehav, så er det jo netop for at lære grækernes love grundigt at kende og for at studere jeres skikke og få grundig indsigt i den bedste statsforfatning.

Det var også derfor, jeg blandt alle grækere valgte netop dig som ven og gæsteven på grund af din berømmelse. Jeg har

nemlig hørt, at du både har skrevet nogle gode love og har taget initiativ til udmærkede institutioner og indført nogle nyttige skikke, kort sagt at du har indrettet en god statsforfatning. Derfor må du også straks begynde at undervise mig og gøre mig til din lærling. Jeg vil gerne sidde og lytte opmærksomt til din gennemgang af politik og lovgivning – uden mad og drikke om så skal være – lige så længe, som du selv kan holde ud at tale.

SOLON

15 Det er nu ikke så nemt, kære ven, at gennemgå det hele kortfattet; men du skal nok få det at vide punkt for punkt, hvilke meninger vi har om guderne, om forældre, om ægteskab og så videre. Men vores meninger om de unge, og hvordan vi behandler dem, lige så snart de begynder at kunne tage imod fornuft, og når de er fysisk udviklede, så de kan tåle strabadserne, alt det vil jeg straks gennemgå for dig, for at du kan forstå, hvorfor vi sætter dem i gang med den slags øvelser og tvinger dem til disse fysiske anstrengelser. Det gør vi ikke kun af hensyn til konkurrencerne, for at de skal kunne vinde præmier – det er jo kun ganske få af hele den store mængde, der når så vidt – men vi stræber efter et større og vigtigere udbytte af det for samfundet som helhed og for dem selv.

Der er nemlig en anden kappestrid, som alle gode borgere i fællesskab må deltage i, og sejrskransen, der vindes i den, er ikke af pinjegrerne eller olivengrene eller selleriblade. Det er en, som under ét rummer hele den menneskelige lykke. Hermed mener jeg frihed både for den enkelte personligt og for fædrelandet som helhed og velstand og anseelse, deltagelse i de nedarvede fester og tryghed for ens familie, ja, kort sagt alt det skønneste, som man kan bede guderne om at få. Alt dette er flettet ind i den krans, jeg taler om, og den krans er prisen i den kappestrid, som disse øvelser og disse strabadser fører frem til.

26

ANACHARSIS

16 Nu har jeg ellers nok af det, Solon! Skønt du kunne fortælle mig om så fornemme og så store præmier, talte du bare om æbler og selleriblade og en kvist af det vilde oliventræ og en pinjegræn. Fantastisk!

SOLON

Du vil nok ikke synes, at de er så ligegyldige endda, når du først har forstået, hvad jeg mener, Anacharsis. For de er sandelig udsprunget af den samme tankegang og er alle sammen små dele af den større kappestrid og af den krans, som jeg kaldte „hele den menneskelige lykke.“

På en eller anden måde er der kommet uorden i min tale, så jeg først kom til at nævne det, der foregår på Isthmen og i Olympia og i Nemea. Men nu kan vi to da – nu hvor vi har god tid, og hvor du, som du siger, har stor lyst til at lytte – bare vende tilbage til begyndelsen og til den fælles kappestrid, der som sagt er anledning til alle disse idrætsøvelser.

ANACHARSIS

Ja, det er nok det bedste, Solon, for så vil vores samtale sikkert skride mere planmæssigt frem, og det kunne da også ske, at jeg blev overbevist af det, jeg får at høre, så jeg ikke længere ler ad det, du før sagde, hvis jeg skulle se en, der er stolt over at blive bekranset med olivengrene og selleriblade.

Men skulle vi ikke gå hen i skyggen dér og sætte os på bænken, så vi slipper for at blive forstyrret af dem, der kommer med tilråb til bryderne? Jeg kan også ligeså godt indrømme, at jeg endnu har svært ved at tåle den skarpe og brændende sol på mit bare hoved. Jeg besluttede nemlig at lade min filthue blive hjemme for ikke ved mit udseende at virke alt for udenlandsk her hos jer. Nu er det netop den allervarmeste tid på året, og den stjerne, som I kalder Hundestjernen, sætter alt i brand og gør luften tør og gloende. Og solen, som nu ved middagstid

27

står lodret over vore hoveder, fremkaldet en uudholdelig hede. Derfor undrer det mig også, at du, der ellers allerede er en gammel mand, hverken sveder i varmen, sådan som jeg gør, eller i det hele taget ser ud til at være generet af den. Du ser dig heller ikke om efter et sted, hvor du kan komme i skygge, men klarer uanfægtet den brændende sol.

SOLON

Det er jo netop disse unyttige anstrengelser, disse evindelige kolbøtter i mudderet og de udendørs strabadser i sandet, der giver os dette værn mod den brændende sol, og vi behøver ikke længere nogen filthue til at beskytte hovedet mod dens stråler.

– Men lad os bare gå derhen.

17 Nu må du altså ikke opfatte det, jeg siger til dig, som love, du ubetinget skal acceptere og stole på. Nej, hvis der er noget punkt, hvor du synes, jeg har uret, så kom straks med dine indvendinger og rettelser til det, jeg siger. Så vil vi nemlig med sikkerhed opnå et af to: Enten vil du nå til en sikker mening, når du frit har kunnet komme med de indvendinger, du mener bør gøres, eller også vil jeg blive bedre belært og forstå, at min mening om disse ting ikke er rigtig. Og i så fald vil hele athenernes stat nok få meget travlt med at sige dig tak. Hvis du nemlig belærer mig og får mig til at ændre opfattelse til noget bedre, vil du i allerhøjeste grad gøre byen en tjeneste. Så vil jeg heller ikke holde det hemmeligt for byen, men straks lægge det frem i fuld offentlighed, og jeg vil træde frem på Pnyx¹² og sige til dem alle sammen: „Athenere, jeg har skrevet nogle love til jer, som jeg troede ville være til den største gavn for samfundet; men denne fremmede her“ – og så vil jeg pege på dig, Anacharsis – „han er ganske vist skyther; men han er alligevel en viis mand, og han har lært mig noget nyt og åbnet mine øjne for andre ting, som det er bedre at lære og stræbe efter.

¹² Folkeforsamlingspladsen i Athen.

Derfor skal denne mand indskrives som byens velgører, og I skal rejse en bronzestatue af ham ved siden af vore stammeheroer¹³ eller oppe på Akropolis ved siden af Athene.¹⁴ Du kan være sikker på, at athenernes stat ikke vil skamme sig over at lære, hvad der er gavnligt, af en barbar og fremmed.

ANACHARSIS

18 Så holder det altså stik, det som jeg hørte om jer athenere, at I er fulde af ironi. For hvordan skulle jeg, en nomade, der har levet hele mit liv på en vogn stadig på farten fra et sted til et andet, jeg som aldrig har boet i en by eller set en før nu, hvordan skulle jeg kunne udtale mig om statsforfatninger og give belæring til mænd, der er født af deres egen jord¹⁵ og som i umindelige tider har levet i denne ældgamle by i fred og fordragelighed? Og ikke mindst dig, Solon, som, efter hvad man siger, lige fra barnsben har haft denne indsigt – hvordan skulle jeg kunne lære dig at forstå, hvordan en stat bedst administreres, og hvilke love den skal have for at blomstre og trives? Nej, også på dette punkt vil jeg rette mig efter dig som lovgiver; men jeg skal nok tage til gennemle, hvis jeg synes du siger noget forkert, så jeg kan få en mere solid belæring.

Se, nu er vi kommet væk fra solen og ind i skyggen, og vi kan sidde rigtig behageligt og rart her på den kølige stenbænk. Begynd så forfra med at forklare mig, hvorfor I tager de unge, straks når de har forladt barnealderen, og lader dem gennemgå disse strabadser, og hvordan I til sidst får de bedste mænd ud

¹³ Statuer på Agora (=torvet) af de ti heroer, som har givet navn til de attiske fyler (=stammer).

¹⁴ Der tænkes sikkert på statuen af Athene Promachos, skabt af Fidias ca. 460 f.Kr., altså mere end 100 år efter Solon.

¹⁵ Athens første konge Kekrops og en anden mytisk konge Erechtheus var begge ifølge myten „født af jorden“. Især for den oprindelige attiske adel betød det meget, at de var vokset op af den jord, de ejede, og ikke stammede fra indvandrere, som fx spartanerne var.

af dem gennem disse øvelser i mudderet, og hvad sandet og kolbøtterne kan bidrage til deres dygtighed. Det var nemlig det, jeg mest af alt længtes efter at høre lige fra begyndelsen. Alt det andet kan du forklare mig i enkeltheder en anden gang, når vi når så vidt.

Men husk venligst under din forklaring, Solon, at det er en barbar, du taler til. Jeg mener dermed, at du ikke må gøre dine udredninger for udviklede eller for lange. Så er jeg nemlig bange for, at jeg glemmer begyndelsen, hvis der kommer en alt for voldsom ordstrøm bagefter.

SOLON

¹⁹ Det er nok bedst, Anacharsis, at du selv holder styr på, hvornår du synes, min tale bliver uklar eller strømmer planløst af sted og kommer på afveje. Du skal bare spørge undervejs om det, du vil, og på den måde gøre min tale kortere. Men hvis du ikke har indvendinger mod det, jeg siger, og jeg ikke bevæger mig bort fra emnet, så kan jeg formentlig uhindret fortsætte min tale, også selvom den skulle blive lang.

Sådan plejer det nemlig også efter nedarvet skik og brug at foregå i Areopagosrådet,¹⁶ som dømmes i drabssager her hos os. For når rådet holder møde på Areopagos for at dømme i en sag om drab eller forsætlig legemsbeskædigelse eller brandstiftelse, får hver af sagens parter lejlighed til at tale, og så taler de efter tur, først anklageren og derefter den anklagede. Enten taler de selv, eller de lader andre talere optræde på deres vegne.¹⁷

Så længe de nu taler om den foreliggende sag, holder rådet sig i ro og lytter. Men hvis en enten kommer med en indledning før den egentlige tale for at stemme rådsmedlemmerne mildere, eller hvis han prøver at vække medynk ved uvedkom-

¹⁶ En forsamling af afgæde arkonter, som bl.a. skulle dømme i drabssager. Rådet havde sæde på Areopagos (= Ares' høj) tæt ved Akropolis.

¹⁷ På Solons tid skulle parterne selv tale deres sag, og omtalen af „andre talere“ er ikke historisk korrekt.

mende tilføjelser til sagen – alle den slags numre plejer talernes elever jo at lave med dommerne – så griber retsbetjenten straks ind og forbyder ham at snakke udenom og sløre sagen med floskler over for rådet, for at areopagitterne kan få sagens nøgne kendsgerninger at se.

Derfor udnævner jeg også dig, kære Anacharsis, til areopagit i denne sag. Nu skal du følge rådets lovfæstede procedure og lytte til mig, og hvis du mærker, at du er ved at blive løbet over ende af retoriske kneb, skal du straks standse mig. Men så længe jeg holder mig til sagen, må jeg have lov til at blive ved. Nu sidder vi jo heller ikke længere og taler sammen ude i solen, hvor det kunne blive ubehageligt for dig, hvis jeg spandt for lang en ende; men her er der en god dyb skygge, og vi har tid nok.

ANACHARSIS

Det lyder fornuftigt, Solon, og du skal allerede nu have mange tak, fordi du i tilgift til vores egentlige emne forklarede mig, hvordan det foregår på Areopagos. Det var virkelig forbausende og tyder på gode dommere, der bygger deres afgørelse på sandheden. Begynd så din udredning på de vilkår, så skal jeg som areopagit – det har du jo udnævnt mig til – lytte til dig, som rådet plejer at gøre det.

SOLON

²⁰ Godt! Så skal du først i al korthed høre, hvad vi mener med *by* og *borger*. Ved *by* forstås vi nemlig ikke bygningerne, som for eksempel bymure og templer og skibsværfter. Nej, disse ting er bare en slags fast og urokkelig krop, der tjener som husly og beskyttelse for samfundets medlemmer, og det helt afgørende for os er borgerne. For det er dem, der udfylder rammerne og organiserer og fuldbyrder alt og vogter på det på samme måde som sjælen i hver enkelt af os.

Den opfattelse har vi altså, og som du kan se, gør vi da også noget ud af byens krop og indretter den så smukt som muligt: Indenfor er den udstyret med bygninger, og udadtil er den omgivet med disse ringmure dér¹⁸ med henblik på den størst mulige sikkerhed.

Men først og fremmest har vi det mål, at borgerne kan blive moralsk gode og fysisk stærke. Med disse egenskaber vil de nemlig både som gode samfundsborgere bære sig smukt ad over for hinanden, og de vil bringe landet i god behold ud af krig og opretholde dets frihed og lykke.

Vi overlader det altså til børnenes mødre og barnepiger og børnevogtere at tage vare på deres tidligste pleje og opdragelse med midler, der passer sig for frie mennesker. Så snart de kan begynde at skønne, hvad der er rigtigt og forkert, når æresfølelse og blufærdighed og frygt og trang til at udmærke sig vokser frem hos dem, og når også deres legemer synes egnede til at klare anstrengelserne, idet de har vundet fasthed og større styrke, så er den tid kommet, hvor vi overtager dem og sørger for deres oplæring, idet vi dels giver dem nogle kundskaber og øvelser, der tager sigte på den åndelige side, og dels også vænner dem til at klare fysiske anstrengelser.

Vi mener ikke, det er tilstrækkeligt at lade hver enkelts natur udvikle sig tilfældigt – det gælder både legemligt og åndeligt – nej, vi må anvende både uddannelse og opdragelse på dem, og derved vil både de gode anlæg hos dem udvikle sig langt bedre og de dårlige blive omdannet til noget bedre. Som forbillede tager vi bønderne, der beskytter deres planter, så længe de er små og spæde, og sørger for læ, så de ikke bliver ødelagt af blæsten. Men når de unge planter er blevet kraftigere, beskærer de dem for de overflødige dele og lader desuden blæsten komme til at ruske og ryste dem, og derved gør de dem bedre egnede til at bære frugt.

¹⁸ Man må forestille sig, at Solon peger på bymuren.

Vi tænder først gnisten i deres sjæl med musik og regning, og vi lærer dem at skrive og læse pænt op. Og når de så har gjort fremskridt, foredrager vi for dem vise mænds tanker og gamle dages heltegerninger og nyttige fortællinger, alt sammen på vers for at de bedre skal kunne huske dem. Meget af den slags har både Hesiod og Homer digtet for os om, og de store bedrifter og beundringsværdige handlinger, som de unge hører om, vækker deres stræben, og de får lidt efter lidt lyst til at efterligne dem, så de også selv kan blive besunget og beundret af eftertiden.

Når de så nærmer sig den alder, hvor de skal ind i det politiske liv og til at tage del i de fælles anliggender, så ... men det ligger vist uden for emnet! Det, der fra begyndelsen blev stillet mig som opgave, var jo ikke at forklare, hvordan vi øver de unge åndeligt, men derimod, hvorfor vi anser det for rigtigt at træne dem så hårdt med disse fysiske strabadser. Derfor pålægger jeg mig selv at tie stille nu uden at vente på, at retsbetjenten eller du, areopagiten, skal gøre det. Det er formentlig af ren og skær høflighed, at du finder dig i, at jeg snakker så langt uden om emnet.

ANACHARSIS

Sig mig engang, Solon, har rådet ikke fastsat en straf for de folk, som på Areopagos tilbageholder nødvendige oplysninger?

SOLON

Hvorfor spørger du om det? Jeg er ikke rigtig med.

ANACHARSIS

Jo, du forbigår det smukkeste og det, som jeg helst vil høre om, nemlig det om sjælen, og du tænker kun på at tale om det mindre nødvendige, gymnastikken og de fysiske øvelser.

SOLON

Det er da, fordi jeg husker dine formaninger i begyndelsen, kære ven. Jeg skal ikke have min tale til at fare vild, så jeg forstyrrer din hukommelse med min ordstrøm. For øvrigt vil jeg da gerne forklare også det i al korthed, så godt det nu lader sig gøre. En mere grundig gennemgang må vente til en anden samtale.

22 Vi bringer altså de unges tankegang ind i den rigtige takt, dels ved at lære dem samfundets love – de er offentliggjort ved opslag med store bogstaver, så alle kan læse dem – som giver både de fornødne påbud og forbud, dels ved at lade dem træffe gode mænd, hos hvem de lærer at tale, som man skal, at handle retfærdigt, at deltage i det politiske liv på lige fod med deres jævnaldrende, ikke at stræbe efter det onde, men søge det smukke, og aldrig at øve vold. Disse gode mænd kalder vi videnslærere og filosoffer.

Vi tager dem også med i teatret og opdrager dem dér for offentlige midler ved at lade dem overvære komedier og tragedier, hvor de kan iagttage tidligere generationers gode og slette sider, for at det skal virke henholdsvis opmuntrende og afskrækkende på dem. Vi lader skuespillerne i komedierne anvende satire og kritik over for de borgere, som man mener handler grimt og kaster skam over byen, både for disse borgers egen skyld – af kritikken bliver de nemlig bedre – og for folkets skyld, for at de kan søge at undgå anklage for lignende handlinger.

ANACHARSIS

23 Jeg har godt set de tragiske og komiske skuespillere, du fortæller om, Solon. De tragiske må være dem, der gik med tunge og høje sko på fødderne, og som var majet ud med gyldne bånd på dragten og med nogle fuldkommen latterlige masker med enorme gab. Selv brølede de højt inde bag disse masker og skridtede vældigt ud – hvordan de så ellers kunne gå sikkert

med det fodtøj på. Det var vist en Dionysosfest,¹⁹ byen fejrede den dag.

De komiske skuespillere var ikke så høje som de andre; de gik nede på jorden og lignede rigtige mennesker mere. De råbte heller ikke så højt; men deres masker var endnu mere latterlige, og hele teatret lo da også ad dem. De andre derimod, de høje, hørte de alle sammen på med mørke miner, velsagtens af medlidenhed, fordi de må slæbe rundt med så tunge fodlænker.

SOLON

Det var ikke skuespillerne, de havde medlidenhed med, kære ven. Men digteren har nok vist tilskuerne en eller anden særlig hændelse fra gamle dage og ladet publikum høre nogle gribende replikker, så de er blevet rørt til tårer ved at høre dem. Du har sikkert også den gang set nogle, der spillede på fløjte, og andre, der stod sammen i en rundkreds og sang til.²⁰ De sange og melodier er heller ikke nytteløse, Anacharsis, for ved disse påvirkninger og andre tilsvarende opnår vi, at deres følelser skærpes, og at de bliver bedre mennesker.

24

Men legemerne træner vi på følgende måde – det var jo det, du havde mest lyst til at høre om: Når de unge ikke længere er helt bløde og uden fasthed i legemsbygning, lader vi dem tage tøjet af, som jeg før sagde, idet vi mener, at de først skal vænne sig til luften og blive fortrolige med de forskellige årstider, så de hverken bliver dårlige af varmen eller giver op over for kulden. Dernæst smører vi dem ind i olie og blødgør dem, for at de skal blive mere smidige. Når vi nemlig mener, at dyrehuder, der dog er døde, ved at blive blødgjort med olie bliver mindre tilbøjelige til at revne og holder meget længere, så ville det jo være mærkeligt, hvis vi ikke også mente, at menneskelegemet, der endnu har liv i sig, vil blive bedre af olien.

¹⁹ Den store Dionysosfest i Athen fandt sted hvert år tidligt på foråret og omfattede bl.a. teateropførelser.

²⁰ Tragedierne og komediernes korsange var ledsaget af fløjtespil.

Derefter har vi udformet en række forskellige idrætsøvelser og ansat lærere i hver enkelt, og så underviser vi en i boksning og en anden i pankration, for at de skal vænne sig til at klare anstrengelserne og imødegå slagene og ikke trække sig tilbage af frygt for sår.

Herved får vi udviklet to særdeles nyttige egenskaber hos dem: Dels bliver de modige over for farerne og mindre tilbøjelige til at skåne deres legemer, og dels vinder de styrke og energi.

De, der står foroverbøjede i brydekamp, lærer at falde sikkert og at komme på benene igen med lethed. De lærer også selv at tåle stød og livtag og vridninger og kvælertag og at løfte modstanderen højt i vejret, og således øver også disse sig i noget, der ikke er unyttigt.

Det er givet, at de på den måde for det første opnår en meget vigtig egenskab, nemlig at deres kroppe ved træningen bliver mindre følsomme over for smerter og stærkere. Dertil kommer så noget andet, som heller ikke er uvæsentligt: De vinder erfaring herved, til de måske engang i krig får brug for det, de har lært. Det er jo klart at en sådan mand, når han i krig står over for en fjende, hurtigere vil kunne slå benene væk under ham og bringe ham til fald, og også at han vil kunne rejse sig ganske let, hvis han falder.

Alle disse egenskaber søger vi at skaffe dem med henblik på denne kamp, den væbnede kamp. Vi mener, at vi vil få langt større gavn af dem, når de er trænet på denne måde, idet vi først har gjort deres nøgne legemer smidige og gennem strabadser har hårdet dem og givet dem styrke og lethed og spændstighed og samtidig har gjort dem besværlige at have med at gøre for deres modstandere.

25 Jeg tror, du forstår, hvordan de herefter rimeligvis vil være som væbnede soldater, når de selv ubevæbnede kan indgyde fjenderne skræk. Her får man nemlig ikke blege og laskede kødklumper at se eller blege og splejsede kroppe, der som

kvindekroppe er visnet hen i indendørs skygge, folk der ryster og straks kommer til at svede, og som stønner, når de får en hjelm på, især da når middagsolen brænder hedt som nu. Hvad nytte skulle man kunne have af den slags folk, som lider af tørst og ikke kan tåle støvet, som bliver ude af sig selv, hvis de ser blod, og som er ved at dø af skræk, før de kommer inden for skudhold og i nærkamp med fjenderne?

Vore unge derimod har af solen fået en rødbrun lød, som næsten går over i det sorte, og de har et mandigt udseende. En vældig livskraft og varme og mandighed lyser ud af dem, og det er tydeligt, at de er i god form. De er ikke indskrumpede og indtørrede og heller ikke tyngede af overvægt, men har en harmonisk legemsbygning. De har svedt det unyttige og overflødige fedt af. Men det øvrige, det rene og ufordærvede, som giver dem styrke og spændstighed, det passer de omhyggeligt på. Idrætsøvelserne virker nemlig på vore legemer på samme måde, som når man renser hvede med en kasteskovl: Man kaster avnerne og stakkene bort og skiller de rene kerner fra i en bunke for sig.

26 Derfor må de nødvendigvis blive sunde og i stand til at klare strabadserne meget længe.

En sådan mand vil først sent komme til at svede, og kun sjældent vil man se ham svag. Ligesom hvis man på én gang sætter ild til halmen og avnerne – jeg vender tilbage til billedet fra tærskelpladsen – så vil jeg mene, at halmen langt hurtigere vil bryde i brand. Kornet derimod vil først fænge lidt efter lidt og ikke brænde med en stor flamme og på en gang; det vil ligge og ulme langsomt og på den måde først brænde op efter nogen tids forløb.

Hvis nu sygdom eller anstrengelse rammer en sådan krop, så er der bestemt ingen af delene, der vil få let ved at overmande den eller få bugt med den. Dens indre beredskab er nemlig i orden, og dens ydre værn mod disse angreb er meget stærkt, så den ikke slipper noget indenfor, men afviser både sol

og frost, der kunne skade det indre af legemet. Skulle kroppen alligevel give lidt efter for anstrengelserne, vil den indre varme strømme til, da den jo for længst er holdt i beredskab og forberedt på en vanskelig situation, og den vil straks give kroppen dens kraft og fylde tilbage og gøre mændene utrættelige i lang tid. For det at anstrenge sig meget og træne for alvor medfører ikke, at kraften opbruges, men tværtimod, at den vokser ligesom ilden, når der pustes til den.

27 Vi træner dem i øvrigt også i løb og vænner dem til både at være udholdende på de lange distancer og til at spurte på de korte.²¹ Og løbet foregår ikke på fast grund, som giver et godt afsæt, men i dybt sand, hvor man hverken kan få et sikkert fodfæste eller ordentlig støtte for foden, der synker ned i underlaget.

Når det drejer sig om at springe over en grav eller en anden forhindring, så lader vi dem også øve sig i dette, ovenikøbet med håndvægte af bly, der fylder hænderne helt.

De konkurrerer også i spydkast, hvor det gælder om at kaste spydet længst.

Du så også ude på øvelsespladsen et andet bronzeredskab, rundt som et lille skjold, men uden håndtag eller remme. Det lå fremme, og du prøvede det selv og mente, at det var tungt og vanskeligt at holde, fordi det var glat. Denne diskos kaster de langt af sted gennem luften, idet de kappes om, hvem der kan få den længst ud og overgå de andre. Denne øvelse styrker deres skuldre og giver smidige fingre.

28 Nu skal du høre, kære ven, hvorfor de står i mudder og på sand. Det var jo det, du fandt så latterligt i begyndelsen. For det første er det, for at de ikke skal falde på et hårdt underlag, men på et blødt, så de ikke kommer til skade. Dernæst må de

²¹ Langdistanceløb varierede fra ca. 1400 m til ca. 4800 m. Længere distancer, herunder det moderne marathondøb, forekom ikke. Kortdistanceløb var en eller to gange stadions længde, dvs. hhv. ca. 200 og 400 m.

nødvendigvis også blive mere glatte, når de sveder i mudderet – du sammenlignede dem med ål – og det er ikke unyttigt eller latterligt. Det bidrager nemlig ikke så lidt til deres styrke og spændstighed, når de i den tilstand tvinges til at tage kraftigt fat i hinanden og holde fast, mens de smutter ud af hinandens greb. Du må ikke tro, det er så let en sag at løfte en modstander op, når han er smurt ind i mudder, sved og olie, og når han af alle kræfter forsøger at slippe ud af grebet.

Og som jeg sagde før, er alle disse ting nyttige som forberedelse til krig, hvis det bliver nødvendigt at samle en såret kammerat op og få ham væk, eller hvis man vil gribe en fjende og bære ham med sig løftet højt i vejret. Det er også derfor, vi overdriver øvelserne og giver dem vanskeligere opgaver, for at de lettere skal kunne klare de mindre vanskelige.

29 Støvet er nyttigt på den modsatte måde, mener vi: Det hindrer bryderne i at glide ud af hinandens greb. For når de i mudderet har øvet sig i at holde fast på det, der er så glat, at det smutter væk, så skal de nu lære selv at slippe ud af et fast greb, ovenikøbet i en sandgrav, hvor det er vanskeligt at flygte. Det virker også, som om støvet, der er strøet på, holder på den voldsomme sved og får kræfterne til at være længere. Støvet forhindrer også, at kroppene bliver skadet af blæsten, når den rammer dem i en tilstand, hvor de med åbne porer er mere udsatte. For resten slider det også snavset af og får huden til at skinne mere.

Jeg kunne virkelig tænke mig at stille en af de der blege folk, som har levet hele deres liv i skygge, op ved siden af hvem som helst af idrætsmændene her fra Lykeion. Når jeg så havde vasket gymnasten ren for støv og mudder, kunne jeg tænke mig at spørge dig, hvem af de to du ville foretrække at ligne. Jeg er sikker på, at du ville vælge straks ved første øjekast – også uden at have prøvet, hvad de duer til – at være tæt og stramt bygget frem for at være blød og løs og bleg, fordi blodet strømmer bort fra huden og flygter ind til de indre organer.

30 Det er så, Anacharsis, den træning, vi giver vore unge mænd, idet vi mener, at de så vil blive gode vogtere for vort samfund og vil sikre, at vi kan leve i frihed, fordi de dels kan besejre eventuelle fjender, dels sætte skræk i naboerne, så de både ydmyger sig for os og for størstedelens vedkommende betaler os tribut.²²

Også i fredstid har vi meget mere glæde af de unge, fordi deres kappestrid ikke retter sig mod noget dårligt. De bliver ikke af lediggang forledt til voldshandlinger, men dyrker til stadighed disse idrætsøvelser og bruger hele deres fritid på dem.

Og det, som jeg før omtalte som det fælles gode og samfundets højeste lykke, det består netop i, at de unge på bedste måde er beredte både til fred og til krig, og at de stræber efter det skønneste i livet.

ANACHARSIS

31 Det vil altså sige, Solon, at hvis fjenderne engang skulle overfalde jer, så vil I selv rykke frem til kamp indsmurte i olie og dækkede med støv og med hænderne løftede som boksere, og fjenderne vil naturligvis blive bange for jer og flygte af skræk for, at I skal kaste sand i munden på dem, mens de står og gaber, eller for at I skal hoppe rundt om dem for at komme bag på dem og sno jeres ben om maven på dem og kværke dem ved at klemme en albue ind under deres hjelm.

De vil naturligvis skyde med pile og kaste med spyd; men I vil ved Zeus ikke blive ramt, for I står som statuer solbrændte og fulde af blod. I er jo ikke halm eller avner og giver derfor ikke straks efter for skud og slag. Men først til sidst, når I endelig er blevet flængede af dybe sår, får man en smule af

²² Medlemmerne af Det Deliske Søforbund, dvs. de fleste af byerne ved Ægæerhavets kyster og på øerne, betalte i 400-tallet f.Kr. en fast årlig afgift til Athen, som til gengæld havde forpligtet sig til at varetage medlemmernes forsvar mod ydre fjender.

jeres blod at se. Det må være det, du mener, hvis jeg ikke helt har misforstået din udredning.

32 Eller måske vil I i stedet iføre jer hele skuespillerudstyret, og når I får ordre til fremrykning, vil I tage de store gabende hjelmmasker på for rigtigt at kunne virke farlige på modstanderne og forskrække dem som bussemænd. Selvfølgelig tager I også de høje sko på; de vil jo være både lette at flygte med, hvis det skulle blive nødvendigt, og hvis I skal forfølge fjenderne, vil de ikke kunne slippe fra jer, når I kan tage så vældige skridt.

Næh, bare alle jeres smarte anstalter ikke viser sig at være barnlige narrestreger og tomt tidsfordriv for tankeløse unge drivere! Hvis I for enhver pris ønsker at være frie og lykkelige, vil I få brug for en anden slags idræt og en virkelig træning i våbenbrug, og jeres kappestrid skal ikke være med hinanden indbyrdes og for sjov, men mod fjenderne, hvor I under virkelig fare kan øve jer i tapperhed.

Så lad bare støvet og olien fare og lær i stedet de unge at skyde med bue og kaste spyd, vel at mærke ikke de lette spyd, der flyver som vinden blæser. Nej, giv dem i stedet en tung lanse, som hvirvler af sted med en susen, og en sten der kan fylde hånden helt, en stridsøkse og et vidjeskjold på venstre arm og brystpanser og hjelm.

33 Som I har det nu, tror jeg, I står under en guds nådige beskyttelse, siden I endnu ikke er gået til grunde ved et overfald af nogle få letbevæbnede. Se bare, hvis jeg trak det lille sværd, jeg har her i bæltet, og ene mand gik til angreb på alle jeres unge mænd. Så ville jeg på et øjeblik erobre hele øvelsespladsen, mens de ville flygte, og ingen ville turde se direkte på mit våben. De ville krybe ind bag statuerne og gemme sig bag søjlerne og få mig til at le, mens de selv græd og rystede af skræk. Så skulle du få at se, at de ikke længere var så solbrændte som nu; nej, de ville allesammen skifte farve og blive ligblege af rædsel.

I har haft fred så længe, at I ikke let ville kunne tåle synet af en eneste fjendtlig hjelmbusk!

SOLON

34 Sådan sagde de thrakere nu ikke, kære Anacharsis, som i sin tid angreb os under Eumolpos' kommando²³ og heller ikke kvinderne²⁴ oppe fra jeres land, som under ledelse af Hippolyte marcherede mod vores by, og heller ikke alle de andre, som har stillet os på prøve i væbnet kamp.

Skønt vi træner de unges legemer med udmattende øvelser i nogen tilstand, betyder det jo ikke, at vi også sender dem ubevæbnede i felten. Men når de først er blevet fortrinlige i sig selv, lader vi dem øve sig med våben, og med den baggrund vil de være meget bedre til at bruge deres våben.

ANACHARSIS

Hvor ligger så den øvelsesplads, hvor våbenøvelserne foregår? Jeg har i hvert fald ikke set sådan en her i byen, og jeg har allerede været hele turen rundt om den.

SOLON

Den skal du nok få at se, når du har været lidt længere tid hos os, Anacharsis. Så vil du også få alle de mange våben at se, som hver enkelt af os har, og som vi bruger når det er nødvendigt, og hjelmbuske og kindbeskyttere og heste og ryttere, som udgør henved en fjerdedel af borgerne.²⁵ Men at gå med våben

²³ Thrakernes konge Eumolpos var ifølge myten af eleusinerne blevet kaldt til hjælp mod den athenensiske konge Erechtheus. Eumolpos blev besejret og dræbt sammen med sine to sønner.

²⁴ Amazonerne under Hippolytes kommando gik ifølge myten til angreb på Attika for at straffe Theseus, der havde bortført Hippolytes søster Antiope. Næsten alle amazonerne faldt i kamp mod Theseus og athenerne.

²⁵ Rytteriet udgjorde ikke talmæssigt en fjerdedel af borgerne. Oplysningen betyder at ridderne – som stillede mandskab til rytteriet – er en af de fire formueklasser.

altid og at have en krunsabel hængende ved bæltet, det anser vi for overflødig i fredstid, og det er faktisk strafbart at bære våben i Athen uden særlig grund og at tage våben med på offentlige steder.

At I derimod altid lever bevæbnede, er forståeligt nok, for I bor jo ikke i en befæstet by og er derfor lette at angribe, og I har mange fjender, og man kan aldrig vide, hvornår der kommer en voldsmand og trækker en ud af vognen, mens man sover, og slår en ihjel. Jeres egen indbyrdes mistillid, som skyldes, at I slår jer ned, hvor enhver har lyst, og ikke lever i et retssamfund, gør det også nødvendigt altid at have et våben parat til forsvar, hvis man skulle blive overfaldet.

ANACHARSIS

35 I mener med andre ord, Solon, at det er overflødig at bære våben uden særlig grund, og I skåner jeres våben, for at de ikke skal blive ødelagt ved hele tiden at være i brug. I gemmer dem væk og passer godt på dem til senere brug, hvis det skulle blive nødvendigt.

Men så forstår jeg ikke, at I – uden at nogen fare tvinger jer til det – anstrenger de unges legemer så hårdt og slår dem og udmatter dem fuldstændigt med jeres svedekure. Burde I ikke holde hus med deres kræfter, til det bliver nødvendigt at bruge dem, i stedet for at spille dem formålsløst i mudderet og støvet?

SOLON

Det ser ud til, at du gør dig de samme forestillinger om styrke som om vin og vand og andre væsker, Anacharsis. Du er jo bange for, at den under anstrengelserne ubemærket skal løbe ud ligesom af en lerkrukke og forsvinde og lade os stå tilbage med en tom og tør krop uden noget indeni.

Men sådan må du ikke tro, at det forholder sig, tværtimod, jo mere man øser den ud under anstrengelserne, des kraftigere

strømmer den til. Det er ligesom med hydraen²⁶ i myten – den har du måske hørt om – hvor der hele tiden voksede to nye hoveder ud, hver gang et blev hugget af. Hvis man derimod fra begyndelsen er utrænnet og klodset og mangler den fornødne kondition, vil man ikke kunne tåle strabadserne, men falde udmattet sammen. Det er ligesom med et bål og en lampe: Hvis man blæser på dem med samme styrke, vil man få bålet til at blusse op og blive stort på et øjeblik, fordi man sætter gang i det med sit pust. Men man vil slukke lampens lys, fordi dens tilførsel af brændstof ikke er tilstrækkelig til at modstå puset. Flammen er nok ikke vokset af en stærk rod, kan jeg tænke mig.

ANACHARSIS

36 Det forstår jeg ikke helt, Solon. Det er for spidsfindigt for mig, det, du dér har sagt, og det kræver en grundig eftertanke og stor skarpsindighed. Men du kan i det mindste fortælle mig, hvordan det kan være, at I ved legene i Olympia, på Isthmen, i Delfi og de andre steder, hvor du siger, at mange mennesker mødes for at se de unge konkurrere, aldrig lader dem kappes i militære discipliner. I stedet fører I dem nøgne ind på banen og viser, hvordan de kan sparke og slå hinanden, og vinderne giver I æbler og olivenløv. Jeg kunne virkelig godt lide at vide, hvorfor I bærer jeg sådan ad.

SOLON

Det gør vi, fordi vi mener, at deres lyst til idræt bliver større på den måde, når de ser, at de, der udmærker sig i disse discipliner, bliver hædret og får deres navne råbt op midt blandt alle grækerne. Og netop fordi de skal optræde nøgne for øjnene af så mange tilskuere, lægger de stor vægt på en smuk holdning, så de ikke skal behøve at skamme sig i deres nøgenhed, og

²⁶ Den lærnæske hydra blev uskadeliggjort af Herakles.

hver enkelt af dem arbejder på at gøre sig fortjent til sejren. Som jeg før sagde, så er præmierne heller ikke så ringe: At blive hyldet af publikum, at blive den mest populære, at være den, man peger på og omtaler som den bedste i gruppen.

Mange af tilskuerne, som endnu har alderen til at kunne træne, går faktisk også derfra stærkt opsatte på at vise dygtighed og udstå strabadser på grund af det, de har set. Tænk bare, Anacharsis, hvis man ville fjerne trangen til berømmelse fra vores liv. Hvad godt ville vi så have tilbage? Eller hvem ville få lyst til at udmærke sig? Når de her, hvor de nøgne kan vinde olivenløv eller æbler, sætter så meget ind på at sejre, kan du sikkert nok ud fra det regne ud, hvordan de vil være i krig med våben i hånd, når det gælder forsvar for fædrelandet, deres koner og børn og landets helligdomme.

37 Hvordan mon du i grunden ville føle, hvis du så kampene mellem vagtler eller haner her hos os, og hvis du så den store interesse for disse kampe? Du ville naturligvis le, og især da når du fik at vide, at vi gør det ifølge lov, og at det er påbudt alle våbenføre mænd at overvære kampene og se fuglene slå, til de er fuldstændig udmattede.²⁷ Heller ikke det skal man le ad, for lige så stille sniger der sig en lyst ind i tilskuernes sind til at være med i noget farligt, for at de ikke skal synes mindre ædle og mindre udholdende end hanerne og heller ikke give for tidligt op på grund af sår eller udmattelse eller andre ubehageligheder. Men vi vil ikke være med til at prøve de unge selv i væbnet kamp og se dem blive sårede. Det er nemlig dyrisk og helt forkert og tilmed skadeligt at slagte de bedste folk, som man kunne bruge bedre i kamp mod fjenderne.

38 Du siger jo, Anacharsis, at du også vil besøge det øvrige Grækenland. Så må du huske, hvis du kommer til Sparta, at dem skal du heller ikke le ad, og du må ikke tro, at deres

²⁷ Denne lov er først indført efter Perserkrigene og har som meget andet i denne dialog ikke været gældende på Solons tid.

anstrengelser er pjat, når de enten i teatret kaster sig over hinanden og slås om en bold, eller når de stiller op på en afgrænset plads med vand på alle sider i to hærafdelinger og nøgne, som de er, udkæmper et regulært feltslag. De to hold hedder Lykurgos-holdet og Herakles-holdet. Kampen fortsætter, indtil det ene hold får drevet det andet ud af banen og i vandet; derefter er der fred, og ingen må slå mere.

Mest vil du nok undre dig, hvis du ser, hvordan de bliver pisket ved altret,²⁸ og hvordan blodet flyder, mens deres forældre står ved siden af og ikke blot ikke er kedede af det, der foregår, men endda truer dem, hvis de ikke kan holde til slagene, og bønfalder dem om at holde pinen ud længst muligt og være standhaftige over for smerterne.

Mange er ligefrem døde under denne konkurrence, fordi de ikke ville være bekendt at give op for øjnene af deres familie og bøje sig for legemets krav, mens de endnu var i live. Du vil se statuer af dem opstillet af byen Sparta som en offentlig æresbevisning.

Når du altså ser den slags, må du ikke anse dem for vanvittige og sige, at de udholder disse plager uden grund, bare fordi det ikke er en tyrann, der med vold tvinger dem til det, eller fjender, der får dem til det. I så fald vil deres lovgiver Lykurgos²⁹ nok kunne give dig mange gode grunde til disse ting, blandt andet, at han behandler dem så hårdt med velberåd hu, og at det hverken sker af fjendskab eller had eller for meningsløst at lade byens ungdom gå til spilde. Han gør det, fordi han mener, at de, der skal forsvare fædrelandet, skal være de stærkeste og i stand til at klare enhver fare.

Og selvom Lykurgos måske ikke siger det, så kan du sikkert selv regne ud, at hvis en mand af den slags bliver taget til fange

²⁸ Artemis Orthias alter.

²⁹ Mytisk lovgiver i Sparta. Den antikke overlevering om ham er meget usikker. Man anser ham for at være skaberen af alle spartanske love og institutioner, og man placerer ham inden for perioden 11.-9. årh. f.Kr.

i krig, vil han aldrig røbe noget om Sparta, selv ikke under tortur. Nej, han vil le ad fjenderne, mens han bliver pisket, og kappes med bødlen om, hvem der først bliver træt.

ANACHARSIS

39 Blev Lykurgos også selv pisket, da han var ung, Solon? Eller var han ude over den alder, hvor den konkurrence finder sted, og selv i sikkerhed, da han fandt på den slags ungdommelige forslag?

SOLON

Han var allerede en gammel mand, da han kom hjem fra Kreta og skrev sine love for Sparta. Han havde besøgt kreterne, fordi han havde hørt, at de havde de bedste love, som Zeus' søn Minos³⁰ havde givet dem.

ANACHARSIS

Hvorfor har du så ikke efterlignet Lykurgos og ladet de unge piske, Solon? Det er jo også smukt og passer godt til jer.

SOLON

Det er, fordi de idrætsøvelser, vi har, er gode nok til os. Vi kan heller ikke så godt lide at efterligne fremmede skikke.

ANACHARSIS

Såh! Nej, det er nok snarere, fordi du kan se, hvor råbeligt det er, at en nøgen mand bliver pisket med armene hævet over hovedet, uden at det er til nogen som helst nytte hverken for ham selv eller for samfundet som helhed.

Hvis jeg engang kommer til Sparta, mens de gør sådan, vil jeg nok meget hurtigt blive stenet ihjel offentligt af dem, fordi jeg ler ad dem, når jeg ser dem blive slået – fuldstændig som

³⁰ Mytisk konge på Kreta.

indbrudstve eller som dem, der stjæler tøj i badeanstalterne, eller folk, som i øvrigt forbrøder sig på den måde. Jeg synes rent ud sagt, den stat har brug for en nyserodskur,³¹ når den behandler sig selv så vanvittigt.

SOLON

40 Nu må du ikke tro, du vinder sagen på modpartens udeblivelse, når du kan tale alene, og de andre ikke er her. Der vil sikkert i Sparta kunne findes en og anden, som kan svare dig fornuftigt til forsvar for disse ting.

Nå, nu har jeg gennemgået vore skikke for dig, og det ser ikke ud til, at du er helt tilfreds med dem. Nu er det vist ikke urimeligt, at jeg til gengæld beder dig om at fortælle mig, hvordan I skythere træner jeres unge, og hvilke midler I bruger i opdragelsen, og hvordan I får dem gjort til gode mænd.

ANACHARSIS

Nej, det er ganske rimeligt, Solon, og jeg skal nok gennemgå skik og brug hos skytherne. Vore skikke er nok ikke så fine og afviger sikkert en del fra jeres. Vi ville jo ikke engang finde os i at få en enkelt lussing, så feje er vi. Men jeg skal nok fortælle, hvordan det er. Men synes du ikke, vi skal udsætte den samtale til i morgen? Så kan jeg bedre i fred og ro tænke det igennem, du har sagt, og jeg kan også tænke mig om og få samling på det, jeg skal sige.

Godt! Lad os så gå hver til sit; det er jo allerede blevet aften.

ANACHARSIS I DEN GRÆSKE LITTERATUR

De følgende tekster belyser Anacharsisstikkelsen, som den optræder i græsk litteratur før Bukian. Det ældste eksempel stammer fra historikeren Herodot, de følgende fra hellenistisk tid og romersk kejsertid. Teksterne er så vidt muligt opstillet kronologisk og med ganske korte introduktioner.

³¹ Planten nyserod (Helleborus) blev i tidligere tid anvendt som lægemiddel mod sindssyge.

